

Asia: VN/4400/2021

Arviomuistio julkisen hallinnon tietojärjestelmiä koskevan sääntelyn kehittämistarpeista

Lausuntonne arviomuistiosta

1. Kommenttinne arviomuistiossa tehdystä nykytilan kuvauksesta

Nykytilan kuvaus perustelee hyvin tietojärjestelmiin kohdistuvaa sääntelytarvetta.

Tietojärjestelmistä on säännelty monessa eri säädöksessä ja jokaisen säädöksen tulokulma asiaan on vähän eri, mikä hankaloittaa koko sääntelyn ymmärrettävyyttä. Kuvauksessa mainitaan myös tietosuoja-asetuksen asettamat rajoitteet automaattiselle päätöksenteolle, jotka tulee huomioida tietojärjestelmien sääntelyssä. Automaattisesta päätöksenteosta säädettäessä on huomioitava varsinkin erityisiin henkilötietoryhmiin ja lapsiin kohdistuvat tarkemmat vaatimukset ja suositukset.

2. Kommenttinne tietojärjestelmistä sääntelykohteena

Tietojärjestelmistä ja niihin kohdistuvista vaatimuksista on kannattavaa säätää arviomuistiossa kuvatulla tavalla yleislakien ja erityislakien kokonaisuudella, jonka avulla saadaan muodostettua yhtenäinen ja helposti ymmärrettävä sääntelykokonaisuus. Tietojärjestelmistä on haastavaa säätää niin, että sääntely kattaa kaikki viranomaisten käyttämät tietojärjestelmät, minkä takia yleislailla on tarkoituksenmukaista määritellä tietojärjestelmä ja säätää kaikkiin tietojärjestelmiin kohdistuvista vaatimuksista ylätasolla. Tietojärjestelmän määritelmän ja tietojärjestelmiä koskevan sääntelyn tulee kestää aikaa, koska teknologia kehittyy nopeasti ja tekoäly jätetään sääntelyn ulkopuolelle. Tietojärjestelmät sisältävät huomattavan määrän ominaisuuksia ja toiminnallisuuksia, minkä takia tulee harkita yleisten vaatimusten kohdistamista tiettyyn ominaisuuteen tai toimintoon.

3. Millaisia yleisiä vaatimuksia tietojärjestelmien toiminnallisuuksille pitäisi lainsäädännöllä asettaa?

Tietojärjestelmissä on lukuisia ominaisuuksia ja toimintoja, mikä tulee huomioida yleisiä vaatimuksia asetettaessa. Kaikkiin tietojärjestelmiin tulisi kuitenkin kohdistua vaatimus helppokäyttöisyydestä, vikasietoisuudesta ja päätöksenteon läpinäkyvyydestä. Tietojärjestelmästä on saatava prosessijälki tehdystä toimesta, minkä avulla pystytään varmistamaan rekisteröityjen oikeusturva ja toteuttamaan rekisteröityjen oikeudet. Tietojärjestelmien avulla tulee pystyä toteuttaa myös muut voimassa olevan lainsäädännön asettamat vaatimukset.

4. Millaisia olennaisia teknisiä vaatimuksia hallintoasioita käsitteleville tietojärjestelmille pitäisi lainsäädännöllä säätää?

Tiedonhallintalaki ja tietosuoja-asetus asettavat hyvät lähtökohdat kaikille tietojärjestelmille asetettaviin teknisiin vaatimuksiin. Teknisillä vaatimuksilla tulee varmistaa erityisesti toimintavarmuus ja tietoturvan toteutuminen myös tulevaisuudessa. Tietojärjestelmien tulee myös toimia tietosuoja-asetuksen henkietietojen käsittelyä koskevien periaatteiden, kuten tietojen käyttötarkoitussidonnaisuuden, mukaisesti. Teknisistä vaatimuksista on haastavaa säätää niin, että vaatimukset koskevat kaikkia tietojärjestelmiä ja ovat tehokkaita nyt sekä tulevaisuudessa, minkä takia tiettyihin tietojärjestelmän toiminnallisuuksiin kohdistuvat yksityiskohtaisemmat vaatimukset tulisi ilmetä substanssilaeista.

5. Millaisia vaatimuksia, kuten dokumentointivaatimuksia, tietojärjestelmien kehittämiseksi pitäisi lainsäädännöllä säätää?

Tiedonhallintalaki ja tietosuoja-asetus asettavat lähtökohtaisesti riittävät dokumentointivaatimukset tietojärjestelmille. Tietojärjestelmien tulee pysyä kehityksen mukana, minkä takia lainsäädäntö ei saa asettaa esteitä kehitykselle. Kehityksen mukana tulee uusia toiminnallisuuksia ja tietoturvariskejä, minkä takia lainsäädännön tulee toisaalta myös vaatia tietojärjestelmien pysyvän kehityksen mukana ja toimivan tietoturvallisesti.

6. Miten lainsäädännöllä tulisi varmistua virkavastuun toteutumisesta ja kohdistumisesta, mitä tulee tietojärjestelmien kehittämiseen, käyttöönottoon ja käyttöön, sekä tietovarantojen käyttöön?

Tietojärjestelmästä tulee olla nähtävillä, miten järjestelmää on käytetty, ja kuka on käyttänyt järjestelmää. Virkavastuun tulee toteutua myös kokonaan tai osittain automaattisessa päätöksenteossa, mikä tulee huomioida tietojärjestelmien sääntelyssä ja kehittämisessä. Virkavastuuta ei voi kuitenkaan viedä liian pitkälle, vaan järjestelmillä ja niiden kehittäjillä ja toimittajilla pitää olla jonkinlainen vastuu, kun tietojärjestelmän toiminnallisuuksissa ilmenee ongelmia. Virkavastuu tulisi voida ulottaa tiettyyn tietojärjestelmää käyttäneeseen henkilöön vain, kun hän on tosiasiallisesti vaikuttanut tehtyyn päätökseen.

7. Mitä edellytyksiä tietovarannoille, niiden laadulle tai niiden käytölle tulisi lainsäädännössä asettaa, jotta niitä voidaan käyttää osin tai täysin automaattisessa päätöksenteossa?

Tietovarantojen tulee olla helppokäyttöisiä, ajantasaisia ja kaiken kattavia. Tietovarantoihin tehtyjen muutosten ei tule poistaa lopullisesti korvattavaa tietoa, vaan aikaisemmat tiedot tulee olla jäljitettävissä. Tietovarantojen tulee myös toimia monissa erilaisissa teknisissä ympäristöissä ja tietojärjestelmissä, mikä voidaan varmistaa tietojärjestelmiä yhteneväistävillä yleisillä vaatimuksilla. Lisäksi tietovarantojen tulee olla tietosuoja-asetuksen henkilötietojen käsittelyä koskevien periaatteiden mukaisia.

8. Miten tietoturvallisuuden arviointia ja arviointijärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä tulisi kehittää? Entä erityisesti viranomaisten tietojärjestelmien arvioinnin osalta?

-

9. Kommenttinne muistiossa todetuista sääntelytarpeista yleensä

Arviomuistiossa on tuotu hyvin esille sääntelytarpeita sekä sääntelyyn liittyviä haasteita. Tietojärjestelmistä on paljon sääntelyä, mutta se on hajanaista, ja se ei ota juurikaan kantaa tietojärjestelmien toiminnallisuuksiin. Arviomuistion johtopäätöksissä ehdotetaan, että tiedonhallintalakiin lisättäisiin näitä tarkempia tietojärjestelmien toiminnallisuuksien vaatimuksia. Riittävät raamit tietojärjestelmien kehittämiseksi olisi hyvä olla tiedonhallintalaissa, mutta liian

tarkalle tasolle ei kannata sääntelyä viedä, koska kaikkea erilaista toimintaa ja niiden tiedonhallintaa on vaikea ottaa huomioon. Erityisen tärkeätä olisi määritellä termit selkeästi ja yhteneväiseksi läpi sääntelyn.

10. Muut yleiset kommentit arviomuistiosta

Hallintoasioiden käsittelyjärjestelmiä säätelee myös Sähke2 määräys mitä tässä muistiossa ei käsitelty ollenkaan. Tuokin määräys on jo vanha ja kaipaisi päivittämistä. Se myös nojaa liikaa arkistointinäkökulmaan, mikä hankaloittaa ja jäykistää asiakirjallisen tiedon hallinnan ja asiankäsittelyn koko kokonaisuuden kehittämistä. Asiankäsittelyn ja asiarekisterin kehittämiseen ei siis ole selkeitä määräyksiä ja vaatimuksia, koska tuo Sähke2 määräys keskittyy arkistointiin, joskin tiedonhallintalaista tulee kyllä jonkun verran vaatimuksia.

Kuistio Laura

Suominen Marlene
Väylävirasto